

Слађана М. Драгишић Лабаш¹
Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за социологију
Београд (Србија)

УДК 316.2:616.89-008
613.86:316
615.85:364.62
Уводник
Примљен 17/04/2019
Прихваћен 17/04/2019
[doi: 10.5937/socpreg53-21386](https://doi.org/10.5937/socpreg53-21386)

О ВАЖНОСТИ ДРУШТВЕНОГ И ПОРОДИЧНОГ КОНТЕКСТА У РАЗУМЕВАЊУ НАСТАНКА И РАЗВОЈА ПСИ- ХИЧКИХ ПОРЕМЕЋАЈА, У ЕПИДЕМИОЛОГИЈИ И ПРЕВЕНЦИЈИ

Уже социолошке теорије, настале пре социјално-психолошких, и у опозицији према медицинском моделу и биологистичким теоријама из друге половине 19. века (Opalić, 2008), значајно су прошириле оквир за боље разумевање и истраживање психичких проблема.² Настанак психичких поремећаја се од стране социолога посматра кроз однос друштва и човека и укључује два нивоа анализе – макроанализу, оријентисану ка разумевању људског понашања (и психичких тегоба) са становишта друштва као целине, и микроанализу, оријентисану ка разумевању интеракције појединаца, учесника у различитим групама (породица, радна средина, школа, политичка странка, психијатријска болница...).³ (Cockerham, 2003).

Антипсихијатријска теорија ('60. година 20. века) која се *надовезала* на социолошке теорије, а посебно на етнометодолошки приступ, у коме се критиковало „смисаоно и социодинамско неповезивање” психичких тегоба с друштвом и окружењем, допринела је бољем схватању развоја психичких поремећаја⁴ и начина функционисања тоталних институција. Антипсихијатрија је критиковала не само психијатријско знање, начин дијагностиковања, третман и психијатријске институције, већ и само друштво у име којег ове институције функционишу (Opalić, 2008, str. 212). Антипсихијатријски покрет, такође је утицао на затварање значајног

¹ sladjadl@yahoo.com

² Пример је Диркемова студија о самоубиству из 1897. године, у којој је овај чин схваћен као не само индивидуалан и психопатолошки, већ и као појава која је настала под утицајем и притиском друштва (Dragišić Labaš, 2019, str. 39).

³ Макроанализа је примењена у теорији конфликта и функционалистичким теоријама, а микроанализа у теорији симболичке интеракције (теорији етикетирања), социјалном конструкционизму и теорији социјалног учења (Cockerham 2003).

⁴ Антипсихијатри су оспоравали постојање психичких поремећаја и постојање објективних критерија за њихово дијагностиковање, али сматрамо да психички проблеми постоје, да су бројни и различити, и да је важан разлог за њихово дијагностиковање, а пре свега лечење, што људи пате.

броја тоталних институција (психијатријских болница) у европским државама, те започео дуго занемариване и неопходне реформе у психијатрији.

Данашња, модерна психијатрија, развила се захваљујући и доприносима антипсихијатрије, као и ужих социолошких теорија и социолошких и социјално-психолошких истраживања. Посебно важним сматрамо удружени рад трију научних дисциплина - социологије менталних поремећаја, социјалне психологије и социјалне психијатрије.

У новијим психијатријама (Gelder, Mayo, Geddes, 2009) истиче се важност друштвених чинилаца. Тако се у предиспонирајуће чиниоце, који делују у раном животном добу, убрајају, поред генетског наслеђа, социјални и психолошки чиниоци, као и у преципитирајуће (настале пре јављања поремећаја) и у перпетуирајуће чиниоце (продужавају започети поремећај).

Данас, истраживања у оквиру социологије менталних поремећаја (раније социјална патологија) о повезаности социодемографских карактеристика оболелих особа - припадност социјалној класи (слоју); пол; род (начини социјализације); старост; брачни статус; материјални статус; образовање; занимање; раса; национална припадност; живљење у урбаним или руралним областима... и утицају економске кризе, рата, револуција, избеглиштва, миграција, омогућавају не само *гойуну* феноменолошке димензије, већ и дизајнирање адекватнијих и квалитетнијих програма превенције менталних обољења. Пре конструисања оваквих програма, потребна су епидемиолошка истраживања. Епидемиолози, како каже Кокерхем (Cockerham, 2003, str. 128), „конструису логичне ланце закључака да би објаснили различите факторе и стања у друштву која узрокују одређене здравствене проблеме”, док се социјалном епидемиологијом менталних поремећаја најчешће баве социолози (за сад у развијеним земљама), те је њихово место у овој области веома важно.

Познавање и уважавање спољних, друштвених узрока у настанку психичких тегоба, поред биолошких и генетских из медицинских модела, помажу психијатрима да успешније постављају дијагнозе, спроводе лечење и дају прогнозу. Етиологија неких психичких поремећаја значајније је повезана са спољним факторима, а посебно када друштвено-економске околности повећају ниво стреса, те захтевају прилагођавање појединца, које може бити тешко и неуспешно. Тако долази до одређених поремећаја као што су, нпр. реакције на озбиљан стрес и поремећај прилагођавања. Генерално, спољни фактори имају важну улогу у настанку свих психичких проблема.

Друштвени и породични контекст не само да су важни за настанак и развој психичких проблема, него и за не/опоравак оболеле особе. Друштво треба да омогући подршку и заштиту оболелим особама, да обезбеди доступност стручних услуга и квалитетан опоравак, те социјалну интеграцију, али у случају менталних болести, то често није случај. Друштво отежава опоравак оболелих, јер стигматизује и негативним социјалним ставовима подстиче самостигматизацију, одбацује и дискриминише особе које имају психичке тегобе.

Мењање негативних ставова према корисницима психијатријских услуга кроз различите едукативне школске програме, радионице, медијске кампање важан су задатак сваког друштва. У нашем друштву брига за особе које се суочавају са психичким проблемима није још адекватна, промовисање менталног здравља само

повремено је подстакнуто трагичним догађајима, нпр. суицидима младих особа, смрћу услед конзумације синтетичких дрога и злоупотребе алкохола.

Континуирана брига о менталном здрављу становништва, за сада, није заступљена. Потребан је знатно већи број мултидисциплинарних истраживања, већи број различитих стручњака у клиничкој пракси, развијенија епидемиологија менталних поремећаја, исто као и већи број центара за ментално здравље, већа доступност психотерапијских и социотерапијских услуга, програми превенције намењени специфичним психичким поремећајима. Зато верујемо да ће следећи текстови аутора, припадника различитих научних дисциплина, скренути пажњу на важност друштвеног, културног и породичног контекста у коме ментални проблеми настају и лече се.

Slađana M. Dragišić Labaš¹
University of Belgrade
Faculty of Philosophy
Department of Sociology
Belgrade (Serbia)

**ON THE IMPORTANCE OF THE SOCIAL AND FAMILY
CONTEXTS IN UNDERSTANDING THE ONSET
AND DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL DISORDERS,
IN EPIDEMIOLOGY AND PREVENTION**

(Translation In Extenso)

The narrow sociological theories that emerged before the social-psychological theories, in opposition to the medical model and biological theories from the second half of the 19th century (Opalić, 2008), significantly expanded the framework for a better understanding and research of psychological problems.² The onset of psychological disorders is observed by sociologists through the relationship between society and man and it includes two levels of analysis – the macroanalysis, oriented towards understanding human behavior (and psychological problems) from the viewpoint of society as a whole, and the microanalysis, oriented towards understanding the interactions between individuals, participants in different groups (family, work environment, school, political party, psychiatric hospital...)³ (Cockerham, 2003).

The theory of anti-psychiatry (the 1960s), following sociological theories, especially the ethnomethodological approach which criticized the “meaningful and sociodynamic separation” of psychological problems from society and the environment, contributed to a better understanding of the development of psychological disorders⁴ and the ways of functioning of total institutions. Anti-psychiatry criticized not only psychiatric knowledge, diagnosing procedures, treatment and psychiatric institutions, but also the society

¹ sladjadl@yahoo.com

² One example is Durkheim’s study of suicide from 1897, in which this act was understood not only as individual and psychopathological one, but also as a phenomenon that emerged under the influence and pressure of society (Dragišić Labaš, 2019, p. 39).

³ Macroanalysis is applied in the theory of conflict and functionalist theories, and microanalysis in the theory of symbolic interaction (labeling theory), social constructionism and the social learning theory (Cockerham 2003).

⁴ Anti-psychiatrists have challenged the existence of mental disorders and the existence of objective criteria for their diagnosis, but we believe that there are psychological problems, that they are numerous and different, and that an important reason for their diagnosis and treatment, above all, is the fact that people suffer.

itself in the name of which these institutions function (Opalić, 2008, p. 212). The anti-psychiatry movement also influenced the closure of a significant number of total institutions (psychiatric hospitals) in European countries and began the long-neglected and necessary reforms in psychiatry.

Today's modern psychiatry has evolved thanks to the contributions of anti-psychiatry, as well as the narrow sociological theories and sociological and socio-psychological research. We find the combined work of three scientific disciplines - sociology of mental disorders, social psychology and social psychiatry, to be particularly important.

Recent psychiatry (Gelder, Mayou, Geddes, 2009) emphasizes the importance of social factors. Thus, the predisposing factors which act in the early age include, in addition to genetic inheritance, the social and psychological factors, the precipitating factors (occurring prior to the disorder) and the perpetuating factors (prolonging the disorder).

Today, research in sociology of mental disorders (formerly social pathology) on the connection of sociodemographic characteristics of persons suffering from mental illnesses - social class (layer) affiliation; sex; gender (modes of socialization); age; marital status; financial status; education; vocation; race; ethnicity; living in urban or rural areas... and the impact of the economic crisis, war, revolutions, exile, migrations, allow not only to *supplement* the phenomenological dimension, but also to design more adequate and quality programs for the prevention of mental illnesses. Before constructing such programs, epidemiological research is needed. Epidemiologists, according to Cockerham (Cockerham, 2003, p. 128), "construct logical conclusions to explain different factors and states in society that cause certain health problems", but social epidemiology of mental disorders is most often studied by sociologists (for the time being, in developed countries), thus, their place in this area is very important.

Knowing and appreciating the external social causes for the onset of mental disorders, in addition to biological and genetic causes from medical models, helps psychiatrists to more successfully diagnose and treat patients and provide prognoses. The etiology of some psychological disorders is more relevant to external factors, especially when socio-economic conditions increase the stress levels and require individual adjustment, which can be difficult and unsuccessful. This leads to certain disorders such as, for example, reactions to serious stress and the adjustment disorder. Generally, external factors play an important role in the emergence of all psychological problems.

The social and family contexts are important not only for the onset and development of mental problems, but also for non-recovery of the person suffering from a mental illness. The society should provide support and protection to affected people, to ensure the availability of professional services and quality recovery, social integration, but in case of mental illnesses, this is often not the case. Society aggravates the recovery of the affected person because it stigmatizes and encourages self-stigmatization with negative social attitudes, it rejects and discriminates against persons with mental disorders.

Changing negative attitudes towards the users of psychiatric services through various educational programs, workshops and media campaigns is an important task of every society. In our society, care for the people experiencing mental problems is not yet adequate, the promotion of mental health is only occasionally sparked by tragic events, for example, suicides of young people, deaths due to synthetic drug abuse and alcohol abuse.

A continuous care about the mental health of the population, for the time being, is not presented. A much larger number of multidisciplinary research studies is needed, a greater number of different experts in clinical practice, more advanced epidemiology of mental disorders, as well as a greater number of mental health centers, greater accessibility of psychotherapeutic and sociotherapeutic services, prevention programs aimed at specific psychological disorders. Therefore, we believe that the following texts authored by the members of various scientific disciplines will draw attention to the importance of the social, cultural and family contexts in which mental problems arise and are treated.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Cockerham, W. (2003). *Sociology of Mental Disorder*. New Jersey: Prentice Hall.
- Dragišić Labaš, S. (2019). *Suicide – Variety of Discourses*. Beograd: Službeni glasnik. [In Serbian]
- Gelder, M. Mayou, R. Geddes, J. (2009). *Psychiatry*. Beograd: Data Status. [In Serbian]
- Opalić P. (2008): *Psychiatric Sociology*. Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]